

JOSE
SARAMAGO

Peștera

Traducere din limba portugheză
de Mioara Caragea

POLIROM
2013

În cele din urmă mor și cei care trăiesc în Centru, spuse Cipriano Algor, intrînd în casă cu ciinele după el după ce-și dusese ginerele la slujbă, Presupun că nimeni nu și-a imaginat vreodată contrariul, răspunse Marta, știm cu toții că ei își au înăuntru propriul lor cimitir, Cimitirul nu se vede de pe stradă, însă fumul da, Care fum, De la crematoriu, Centrul nu are crematoriu, N-a avut, dar acum are, Cine ți-a spus, Marçal, cînd am ajuns pe bulevard, am văzut fum ieșind din acoperiș, era ceva de care se vorbea și a ieșit bine, Marçal spune că incepușeră să aibă probleme cu spațiul, Pe mine mă miră fumul, eram aproape sigur că tehnologia actuală l-a eliminat, Poate fac experiențe și ard alte lucruri, vechituri care nu mai sînt la modă, ca farfuriile noastre, Nu te mai gîndi la farfurii, avem multă treabă, Am venit cit de repede am putut, doar l-am lăsat pe Marçal în fața ușii și m-am întors, răspunse Cipriano Algor. Omisese micul ocol care l-a permis să treacă prin fața casei Isauri Estudiosa și nu-și dădea seama că vorbele lui sunau a justificare improvizată, sau își dădea seama, dar nu reușea s-o evite. De fapt, îi lipsise curajul să oprească furgoneta și să bată la ușa văduvei lui Joaquim Estudioso, dar n-a fost singurul motiv pentru care, pentru a folosi o expresie cam aspră, se arătase laș, se temuse mai ales că va deveni ridicol pomenindu-se în fața femeii fără să știe ce să-i spună și, în disperare de cauză, întrebînd-o despre urciur. O importantă întrebare va rămîne pe

veci nelămurită, dacă, intrînd să schimbe două vorbe cu Isaura Estudiosa, Cipriano Algor i-ar fi povestit despre morți, fum și crematorii sau dacă, dimpotrivă, plăcerea conversației i-ar fi adus în minte vreo temă mai plăcută, precum revenirea rîndunecelor sau bogăția de flori care a răsărit pe cîmpuri. Marta înșiră pe masa din bucătărie cele șase desene din ultima fază pregătitoare, în ordine, măscăriciul, bufonul, infirmiera, eschimosul, mandarinul, asirianul cu barbă, asemănătoare celor supuse judecății șefului departamentului de achiziții, cu o deosebire sau două de detaliu, însă neînsemnate, nu sînt suficiente pentru a le considera versiuni diferite ale aceleiași propuneri. Marta trase un scaun pentru tatăl ei, dar el rămase în picioare. Își rezemase mîinile pe masă, privea figurile una după alta, în sfîrșit spuse, E păcat că nu avem și perspectiva din profil. De ce, Ne-am face o idee mai precisă despre modul cum ar trebui să le modelăm, Ideea mea, amintește-ți, era să le modelăm goale și apoi să le îmbrăcăm. Nu cred că e o idee bună. De ce, Uți că sînt o mie două sute. Da, știu foarte bine, sînt o mie două sute. A modela o mie două sute de statuete goale și apoi a le îmbrăca una cîte una înseamnă o muncă dublă, le-am face și le-am reface, Ai dreptate, ce prostie că nu m-am gîndit. Că veni vorba, și eu am fost la fel de prost, am crezut că Centrul va alege numai trei sau patru păpuși, și nu ne-a trecut prin cap că prima comandă va fi așa de mare. Vasăzică, n-avem decît o soluție, spuse Marta Exact, Modelăm cele șase păpuși care vor servi pentru mulaje, le coacem, și apoi hotărîm dacă vom lucra cu barbotină sau cu lut. Mi se pare că pentru barbotină nu avem destulă experiență, știm teoretic cum se face, dar nu ajunge, aici am lucrat mereu cu lut, spuse Cipriano Algor. Atunci cu lut să fie.

Cît despre cofraje, le comandăm unui tîmplar. Dar mai întîi trebuie să le desenăm din profil, spuse Marta, și din spate, bineînțeles, Va trebui să inventezi. Nu e greu, cîteva linii simple ca să ne ghidăm pentru modelaj. Erau doi generali pașnici studiînd harta operațiunilor, elaborînd strategia și tactica, calculînd costurile, evaluînd sacrificiile. Dușmanii care trebuie supuși sînt aceste șase păpuși, pe jumătate serioase, pe jumătate grotesci, făcute din hîrtie colorată, vor trebui forțate să se predea folosînd armele lutului și apei, lemnului și ghipsului, vopselelor și focului, și prin mîngîierea neobosită a miînilor, care nu sînt necesare numai pentru a iubi. Atunci Cipriano Algor spuse, Trebuie să fim atenți să facem mulajul doar din două bucați, dacă ar fi trei ne-am complica munca, Cred că două vor ajunge, păpușile sînt simple, doar fața și spatele, și gata, nici nu vreau să-mi inchipui ce dificultăți am fi avut dacă alegeam halebardierul sau spadasinul, săpătorul sau flautistul, ori lăncierul pe cal, ori muschetarul cu pene la pălărie, spuse Marta, Sau scheletul cu aripi și coasă, sau sfînta treime, spuse Cipriano Algor, Avca aripi, La care te referi, La schelet, Avca, desti nu înțeleg de ce naiba l-au reprezentat cu aripi dacă e peste tot, pînă și în Centru, cum am văzut de dimineață, Presupun că e de pe vremea dunitale, observă Marta, zicala că cel care vorbește de barcă vrea să se imbarce, Nu e de pe vremea mea, e de pe vremea străbunicului tău, care n-a văzut marca niciodată, nepotul vorbește atît de mult despre barcă pentru că nu vrea să uite că nu vrea să se urce în ea, Pace, tată, Nu văd steagul alb, Iată-l, spuse Marta și-l sărută. Cipriano Algor adună descenele, planul de bătălie era gata, mai trebuia să sufle în corn și să dea ordinul de atac, La luptă, la treabă, dar, în ultima clipă, observă că lipsca un cui din

potcoava calului statului-major, or, soarta războiului va atârna poate de acest cal, de această potcoavă și de acest cui, se știe că bidiviul schiop nu duce mesaje, sau, dacă le duce, riscă să le piardă pe drum. Mai e o problemă și sper să fie ultima, spuse Cipriano Algor, La ce te-ai gândit acum, La mulaje, Am vorbit de mulaje, Am vorbit de matritele mulajelor, doar de matrite, ele trebuie păstrate, dar e vorba de mulajele pe care le folosim, nu putem modela două sute de păpuși cu un singur mulaj, nu rezistă, am începe cu un măscărici fără barbă și am termina cu o infirmieră bărboasă. Marta își întorsese ochii la primele cuvinte, simțea că i se urcă singele în obraz și că nu-l putea trimite înapoi în venele și arterele protectoare, acolo unde rușinea și pudoarea devin firești și simple, vina o purta cuvântul acela, matrită, și altele înrudite, mamă, maternitate, matern, vina o purta tăcerea ei, Deocamdată n-am să vorbesc cu tata despre asta, spusese, iar acum nu mai putea să tacă, e adevărat că o întârziere de două sau trei zile, dacă o numărăm și pe cea de azi, e o nimica toată pentru majoritatea femeilor, dar organismul ei fusese mereu exact, matematic, regulat, o pendulă biologică, ca să spunem așa, dacă ar fi avut cea mai mică îndoială nu l-ar fi pus la curent pe Marçal, și acum ce să facă, tatăl ei așteaptă un răspuns, tatăl ei o privește mirat, nici măcar n-a zîmbit la gluma cu infirmiera bărboasă, pur și simplu nu l-a auzit, De ce-ai roșit, e imposibil să răspundă că nu e adevărat, că n-a roșit, în curînd, da, va putea s-o spună, pentru că brusc va păli, de acest singe denunțător cu modurile lui opuse de a acuza nu se poate apăra decît printr-o confesiune completă, Tata, cred că sint gravidă, spuse și își plecă privirea. Sprîncenele lui Cipriano Algor se ridicară brusc, chipul lui își schimbă expresia, de la

mirare la o perplexitate surprinsă, apoi confuzia, păru să caute cele mai potrivite cuvinte în această situație, dar n-a găsit decît, De ce mi-o spui acum, de ce mi-o spui așa, evident că ea n-a răspuns Mi-am adus acum aminte, ajunge cu prefăcătorie, Pentru c-ai pronunțat cuvîntul matriță, Chiar am folosit acest cuvînt, Da, cînd ai vorbit de mulaje, Ai dreptate, îmi aduc aminte. Dialogul aluneca rapid spre absurd, devenise comic, Marta simțea o poftă nebună să ridă, dar, pe neașteptate, izbucni în lacrimi, culorile îi reveniră în obraji, nu e neobișnuit ca stările opuse, contradictorii, să se manifeste la fel, Cred că da, tată, cred că sînt gravidă, Dar nu știi sigur, Ba da, știu sigur, Atunci de ce spui cred, Știu și eu, tulburare, nervozitate, se întîmplă pentru prima dată, Marçal știe, l-am spus cînd a fost aici, De aceea vă purtați altfel ca de obicei ieri-dimineață, Ce idee, ți s-a părut, eram la fel ca întotdeauna, Dacă-ți inchipui că mama ta și cu mine eram ca întotdeauna de ziua ta, Bineînțeles că nu, iartă-mă. Întrebarea la care Marta se aștepta de la începutul discuției veni, Și de ce nu mi-ai spus pînă acum, Ai destule griji, tată, Ți se pare că sînt îngrijorat, acum că am aflat, întrebă Cipriano Algor, Dar nu pari nici prea mulțumit, observă Marta, încercînd să evite fatalitatea, Sînt mulțumit în suflet, chiar foarte mulțumit, dar sper că nu te aștepți să mă pun pe dansat, nu sînt genul, Te-am supărat, Da, m-ai supărat, dacă nu spuneam cuvîntul acela, matriță, cît timp aș fi continuat să ignor că fiica mea e gravidă, cît timp m-aș fi uitat la tine fără să știu, Tată, te rog, Probabil pînă cînd s-ar fi observat, pînă cînd ai fi început să ai grețuri, și eu te-aș fi întrebat ești-bolnavă-te-doare-burta, și tu mi-ai fi răspuns ce-prostie-tată-sînt-gravidă-am-uitat-să-ți-spun, Tată, te rog, repetă Marta plîngînd, azi n-ar trebui

să fie o zi de lacrimi. Ai dreptate, sînt egoist. Nu e asta. Sînt egoist, dar, oricît mă străduiesc, nu reușesc să înțeleg de ce nu mi-ai spus, ai vorbit de griji, grijile mele sînt și ale tale, olăria, vasele, păpușile, viitorul, cine împărtășește un lucru împărtășește totul. Marta își trecu rapid degetele peste obrazii uzi. Am avut un motiv, dar a fost o copilărie, mi-am imaginat sentimente care probabil nu există, și, dacă există, nu trebuie să mă bag unde nu-mi fierbe oala. Ce poveste mai e și asta, ce vrei să spui, întrebă Cipriano Algor, dar tonul vocii i se schimbase, aluzia la niște nedefinite sentimente de a căror existență Marta ba se îndoia, ba credea în ele îl tulburase. Mă refer la Isaura Estudiosa, rosti Marta de parcă s-ar fi aruncat într-o baie cu apă rece. Poftim, exclamă tatăl. M-am gîndit că, dacă ești interesat de ea, cum mi s-a părut uncori, și-ți spun că ești pe cale să ai un nepot, ai putea, îmi dau seama că scrupulele mele sînt absurde, dar n-am reușit să le evit. Ce-aș putea. Nu știu, ți-aș aduce aminte, te-aș face să te simți prost, Adică imbecil și ridicol. Sînt vorbele tale, nu ale mele. Cu alte cuvinte, bătrînul văduv care face pe cocoșul, aruncînd ochcade tandre unei văduve ca și el, dar din cele tinere, și uite că vine fata moșului să-i dea de veste că va fi bunic, ca și cum i-ar zice lasă-te de jocuri, vremea ta a trecut, mulțumește-te să-ți plimbi nepoțelul și să mulțumești cerului că ai trăit aîți. Oh, tată, E foarte greu să mă convingi că nu e asta explicația pentru hotărîrea ta de a ține secret ceva ce-ar fi trebuit să-mi spui imediat. Cel puțin n-am avut intenții rele. Asta ar mai fi lipsit. Îmi cer iertare, murmură Marta, pierită, și plînsul reveni, de nestăvilit. Tatăl o mîngîie pe păr, spuse, Lasă, timpul e un maestru de ceremonii care ne aduce mereu acolo unde se cuvine să fim, avansăm, ne oprim și dăm înapoi